

**БЮДЖЕТНА КОМПОНЕНТА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ
(НА ПРИКЛАДІ ПРИЧОРНОМОРСЬКОГО РЕГІОНУ)****BUDGET COMPONENT OF REGIONAL DEVELOPMENT PROVIDING
(ON EXAMPLE OF THE BLACK SEA REGION)**

У статті досліджено сучасний стан дохідної та видаткової частин місцевих бюджетів Причорноморського регіону. Проведено аналіз динаміки та структури дохідної, видаткової частин місцевих бюджетів, відносних показників регіональної бюджетної забезпеченості в Одеській, Миколаївській та Херсонській областях у 2012–2014 рр. Визначено критичний рівень бюджетної самостійності у Херсонській області та невідповідність власних доходів для фінансування видатків та недостатність інвестиційної складової у видатковій частині місцевих бюджетів для сталого соціально-економічного розвитку Причорноморського регіону.

Ключові слова: Причорноморський регіон, місцеві бюджети, доходи бюджетів, видатки бюджетів, бюджетне забезпечення соціально-економічного розвитку.

В статье исследовано современное состояние доходной и расходной частей местных бюджетов Причерноморского региона. Проведен анализ динамики и структуры доходной, расходной частей местных бюджетов, показателей региональной бюджетной обеспеченности в Одесской, Николаевской и Херсонской областях в 2012–2014 гг. Опре-

делены критический уровень бюджетной самостоятельности в Херсонской области и несоответствие собственных доходов для финансирования расходов и недостаточность инвестиционной составляющей в расходной части местных бюджетов для устойчивого социально-экономического развития Причерноморского региона.

Ключевые слова: Причерноморский регион, местные бюджеты, доходы бюджетов, расходы бюджетов, бюджетное обеспечение социально-экономического развития.

The article analyses the modern state revenue and expenditure of local budgets Ukrainian Black Sea region. The analysis of the dynamics and structure of revenues, expenditures of local budgets, indicators of regional budget security in Odessa, Mykolayiv and Kherson regions for the years 2010-2013. Identified critical level of fiscal autonomy in the Kherson region and disparity own revenue for financing of deficit expenditures and investment component in the expenditure part of local budgets for sustainable socio-economic development of Ukrainian Black Sea region.

Key words: Black Sea region, local budgets, budget revenues, budget expenditures, budget financing for social and economic development.

УДК 336.151

Бойко С.В.

к.е.н., доцент кафедри фінансів і кредиту

Білоцерківський інститут економіки та управління

Постановка проблеми. Диференціація економічного та соціального розвитку регіонів є характерною ознакою сучасних держав. В Україні таке явище, як диференціація регіонального розвитку, було присутнє завжди, проте протягом останніх років посилюється, створюючи низку соціально-економічних проблем та сепаратистські настрої в суспільстві. Для підтвердження нерівномірності економічного розвитку наведемо кілька аргументів: відношення максимального та мінімального значення валового регіонального продукту – 12; відношення максимального та мінімального значення валового регіонального продукту в розрахунку на одну особу – 4. До регіонів, які мають високий рівень регіонального продукту та виробляють близько половини валового внутрішнього продукту, належать м. Київ (22,52% валового внутрішнього продукту України у 2014 р.), Донецька (7,56%), Дніпропетровська (11,12%), Харківська (6,09%), Київська (5,01%) області. Причорноморський регіон об'єднує Херсонську, Миколаївську та Одеську області, Автономну Республіку Крим, сукупна частка валового продукту яких становила в 2004–2013 рр. близько 10%, у 2014 р. зменшилася до 6,95% з урахуванням анексії частини території України.

Бюджетне фінансування має важливе значення у забезпеченні розвитку регіонів, оскільки спрямоване на задоволення потреб регіонального розвитку. Оскільки Причорноморський регіон має нижчі порівняно з іншими регіонами показники економічного розвитку, бюджетна компонента повинна стати інструментом активізації економічного розвитку та соціального добробуту населення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням бюджетного фінансування регіонального розвитку, формування та використання коштів місцевих бюджетів присвячені праці таких українських учених-фінансистів, як: А.Є. Буряченко, І.М. Вахович, Ю.М. Воробйов, О.В. Голинська, В.В. Зайчикова, О.Р. Західна, І.М. Камінська, В.В. Пилипів, Н.С. Педченко та ін. У дослідженнях цих науковців достатньо повно розкрито місце і роль бюджетного фінансування, порядок визначення бюджетного потенціалу у формуванні розвитку регіонів. Проте дослідження, присвячені бюджетному забезпеченню Причорноморського регіону, відсутні.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження стану та визначення основних тенденцій бюджетного забезпечення розвитку Причорноморського регіону.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Для визначення бюджетного забезпечення розвитку Причорноморського регіону вважаємо за доцільне провести аналіз абсолютних та відносних показників бюджету. Таким чином, першим кроком дослідження бюджетного забезпечення регіонального розвитку повинно стати визначення переліку досліджуваних показників шляхом узагальнення наукового доробку вітчизняних науковців. М.М. Ставнича визначає коефіцієнт бюджетної самостійності, частку трансфертів від органів державного управління у загальній величині доходів, включаючи трансферти, коефіцієнт стійкості бюджету, коефіцієнт податкової самостійності, коефіцієнт податкової спроможності [1, с. 391]; Ю.С. Клітинський – коефіцієнт співвідношення обсягів фінансової допомоги з державного бюджету і власних (податкових) доходів, покриття витрат, дефіцитності бюджету, бюджетної результативності регіону, бюджетної забезпеченості регіону, забезпеченості населення власними доходами [2, с. 51]; О.Р. Західна – коефіцієнти стійкості місцевого бюджету, коефіцієнт бюджетної автономії, коефіцієнт стійкості, частка податкових доходів у загальній сумі власних доходів, частка вирівнюючих дотацій в офіційних трансфертах, частка офіційних трансфертів у загальній сумі доходів [3, с. 8]. Л.Б. Рябушка та В.В. Койло наводять більше п'ятдесяти показників, об'єднавши їх у три групи: фінансова достатність

(достатність бюджетного потенціалу місцевого бюджету, достатність фінансового потенціалу населення регіону, достатність інвестиційного потенціалу регіону), фінансова дієздатність (достатність бюджетного потенціалу місцевого бюджету, достатність фінансового потенціалу населення регіону, достатність інвестиційного потенціалу регіону) та фінансова стійкість (стійкість бюджетного потенціалу місцевого бюджету, стійкість фінансового потенціалу населення регіону, стійкість інвестиційного потенціалу регіону) [4, с. 151]. Вважаємо, що напрацювання М.М. Ставнича, Ю.С. Клітинського, О.Р. Західної дають можливість частково проаналізувати показники бюджетного фінансування регіонів; проте методика Л.Б. Рябушка та В.В. Койло містить велику кількість показників, що робить обчислення трудомістким та вимагає великої кількості статистичної інформації, частина якої не підлягає публічному оприлюдненню.

У власному дослідженні використовуємо такий економіко-статистичний інструментарій: показники динаміки дохідної та видаткової частин місцевих бюджетів, показники структури дохідної та видаткової частин бюджетів згідно з бюджетною класифікацією, відносні показники регіональної бюджетної забезпеченості.

Динаміка доходів та видатків бюджетів Причорноморського регіону в 2012–2014 рр. наведена в табл. 1.

Таблиця 1

**Динаміка доходів та видатків місцевих бюджетів
Причорноморського регіону в 2012–2014 рр., млн. грн.**

Регіони	2012	2013	2014	Темпи зростання/ зниження, %		
				2012	2013	2014
Доходи бюджетів областей (ураховуючи міжбюджетні трансферти)						
Одеська область	10 967,9	10 997,7	12 452,1	119,8	100,3	113,2
Миколаївська область	5 489,7	5 636,6	6 120,6	124,2	102,7	108,6
Херсонська область	4 843,6	5 101,0	5 602,2	120,3	105,3	109,8
Всього по Причорноморському регіону	21 301,2	21 735,3	24 175,4	121,0	102,0	111,2
Доходи бюджетів областей (без міжбюджетних трансфертів)						
Одеська область	4 959,8	5 209,6	5 607,5	112,4	105	107,6
Миколаївська область	4 843,6	5 101,0	5 602,7	120,3	105,3	109,8
Херсонська область	1 646,7	1 700,6	1 827,4	117	103,3	107,5
Всього по Причорноморському регіону	11 450,1	12 011,2	13 037,6	116,4	104,9	108,5
Видатки бюджетів областей (ураховуючи міжбюджетні трансферти)						
Одеська область	10 544,3	10 663,3	12 145,8	116,7	101,1	113,9
Миколаївська область	5 374,7	5 565,8	5 976,9	121,9	103,6	107,4
Херсонська область	4 772,5	4 996,1	5 568,4	119,5	104,7	111,5
Всього по Причорноморському регіону	20 691,5	21 225,2	23 691,1	118,7	102,6	111,6
Видатки бюджетів областей (без міжбюджетних трансфертів)						
Одеська область	10 413,0	10 545,8	12 042,6	116,8	101,3	114,2
Миколаївська область	5 321,2	5 524,9	5 916,2	121,4	103,8	107,1
Херсонська область	4 771,9	4 995,1	5 565,2	119,5	104,7	111,4
Всього по Причорноморському регіону	20 506,1	21 065,8	23 524,0	118,6	102,7	111,7

Джерело: побудовано автором за даними [5] та власними розрахунками

За даними Міністерства фінансів України можна визначити тенденцію до збільшення у динаміці доходів місцевих бюджетів Причорноморського регіону. По-перше, позитивною є динаміка збільшення протягом 2012–2014 рр. по регіону доходів без міжбюджетних трансфертів на 13,86% та доходів, урахуваючи міжбюджетні трансферти, – на 13,49 %. Збільшення доходів місцевих бюджетів за областями відбувалося нерівномірно, що порушує перспективи та посилює нерівномірність соціально-економічного розвитку. Херсонська область виявила найбільше збільшення доходної частини з урахуванням міжбюджетних трансфертів – 15,67%, проте саме міжбюджетні трансферти і забезпечили такий високий рівень зростання. Доходи місцевих бюджетів Херсонської області без міжбюджетних трансфертів збільшилися лише на 10,97%, що є найнижчим показником у регіоні. Одеській області належить друге місце за рівнем зростання доходів місцевих бюджетів (темп зростання – 13,53%) та Миколаївській області, відповідно, – третє місце. Динаміка доходів місцевих бюджетів Миколаївської області суперечлива залежно від урахування чи неврахування міжбюджетних трансфертів: 11,49% та 15,67%. Можна визначити позитивними зміни у формуванні доходів місцевих бюджетів Причорноморського регіону та їх постійне збільшення. По-друге, темп зростання досліджуваних місцевих бюджетів наближений до середнього рівня зростання доходів місцевих бюджетів в Україні. Варто зауважити, що найвищими показниками збільшення доходів місцевих бюджетів у 2012–2014 рр. були характерні для Волинської (17,22%), Закарпатської (18,22%), Львівської (18,07%), Рівненської (17,03%), Харківської (16,23%) областей.

Видатки місцевих бюджетів Причорноморського регіону збільшилися на 14,50%, врахову-

ючи міжбюджетні трансферти, та на 14,72%, не враховуючи міжбюджетні трансферти, що відповідає загальнодержавній тенденції. Лідерами за збільшенням видатків місцевих бюджетів у регіоні були Херсонська та Одеська області. Видаткова частина місцевих бюджетів Херсонської області збільшилася на 16,68%, Одеської – на 15,19%, Миколаївської – на 11,20%. Темпи збільшення видатків місцевих бюджетів Причорноморського регіону поступаються темпу збільшення у Харківській (20,07%), Рівненській (19,45%), Львівській (18,80%), Закарпатській (17,87%), Волинській (17,80%), Житомирській (17,48%) областях.

Отже, доходна та видаткова частини місцевих бюджетів Причорноморського регіону збільшувалися протягом останніх років, що відповідає загальнодержавній тенденції та посиленню фінансового забезпечення місцевого самоврядування в Україні. За інтенсивністю збільшення показників бюджету перше місце належить Херсонській області, далі йдуть Одеська та Миколаївська області.

Структура доходів місцевих бюджетів Причорноморського регіону в 2012–2014 рр. наведена в табл. 2 та свідчить про їх фінансову залежність від фінансування з державного бюджету, адже частка офіційних трансфертів від органів державної влади (дотацій та субвенцій) – майже 60% усіх доходів місцевих бюджетів.

Для структури доходів місцевих бюджетів Причорноморського регіону та структурних зрушень визначено кілька негативних тенденцій: високий рівень залежності від офіційних трансфертів (вищий за середній рівень в Україні), посилення залежності від офіційних трансфертів протягом досліджуваного періоду. Щодо першої тенденції, за даними Міністерства фінансів України, частка офіційних трансфертів у доходах місцевих бюджетів у 2012 р. становила 55,2%, у 2013 р. – 52,4%,

Таблиця 2

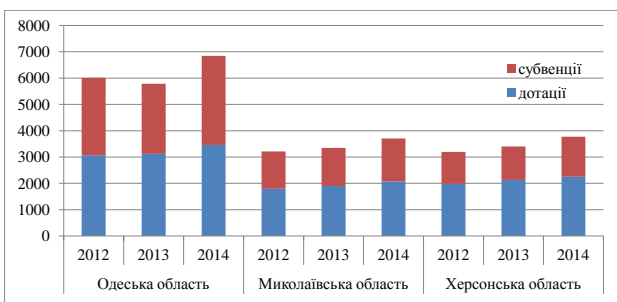
Структура доходів місцевих бюджетів Причорноморського регіону в 2012–2014 рр., млн. грн.

Групи доходів	Всього по Причорноморському регіону			Частка у доходах без урахування міжбюджетних трансфертів, %			Частка у доходах з урахуванням міжбюджетних трансфертів, %		
	2012	2013	2014	2012	2013	2014	2012	2013	2014
Податкові надходження	7317,1	7846,1	8297,7	82,4	85,3	84,2	34,4	36,1	34,3
Неподаткові надходження	1343,4	1193,2	1430,5	15,1	13,0	14,5	6,3	5,5	5,9
Доходи від операцій із капіталом	201,8	180,5	112,5	2,3	2,0	1,1	0,9	0,8	0,5
Цільові фонди	20,5	9,3	9,5	0,2	0,1	0,1	0,1	0,0	0,0
Разом доходів	8882,8	9199,1	9850,2	100,0	100,0	100,0	41,7	42,3	40,7
Офіційні трансферти від органів державного управління	12418,4	12536,2	14325,2	-	-	-	58,3	57,7	59,3
Всього доходів	21301,2	21735,3	24175,4	-	-	-	100,0	100,0	100,0

Джерело: побудовано автором за даними [5] та власними розрахунками

у 2014 р. – 56,4%. Для Одеської області частка міжбюджетних трансфертів наближена до рівня, середнього по Україні, із незначним відхиленням (2012 р. – 54,8%, 2013 р. – 52,6%, 2014 р. – 55,0%). Миколаївська область має вищий рівень частки офіційних трансфертів (2012 р. – 58,5%, 2013 р. – 59,4%, 2014 р. – 60,54%), Херсонська область – найвищий рівень частки офіційних трансфертів (2012 р. – 66,0%, 2013 р. – 66,7%, 2014 р. – 67,4%) у Причорноморському регіоні. Щодо другої тенденції, то відбувається посилення фінансової залежності місцевих бюджетів Причорноморського регіону та водночас – втрата фінансової самостійності, можливості за рахунок власних надходжень забезпечити фінансування різних груп видатків.

Офіційні трансферти від органів державного управління до місцевих бюджетів Причорноморського регіону спрямовувалися у формі дотацій та субвенцій (рис. 1). Більша частина офіційних трансфертів набувала форми дотацій, тобто трансфертів, що надається з державного бюджету місцевим бюджетам для горизонтального вирівнювання податкоспроможності територій [6]. Дотації вирівнювання та додаткові дотації на вирівнювання фінансової забезпеченості місцевих бюджетів отримала Одеська область у розмірі 3066,7-3462,8 млн. грн. у 2012–2014 рр., тим самим засвідчивши найвищий ступінь залежності від зовнішнього фінансування. Херсонська область отримувала дотації у розмірі 1985,5-2249,2 млн. грн., Миколаївська область – 1793,8-2075,9 млн. грн. Розміри дотацій для місцевих бюджетів Причорноморського регіону, їх позитивна динаміка та висока частка дотацій у доходах бюджетів свідчать про неспроможність власних доходів місцевих бюджетів забезпечити фінансування потреб регіону та містять ризик втрати фінансової стійкості, платоспроможності, кредитоспроможності. У 2012–2014 рр. місцеві бюджети Причорноморського регіону отримували субвенції на здійснення державних програм соціального захисту; будівництво, реконструкцію, ремонт та утримання вулиць і доріг комунальної власності; виконання інвестиційних програм (проектів).

Рис. 1. Офіційні трансферти від органів державного управління місцевим бюджетам Причорноморського регіону, млн. грн.

Джерело: побудовано автором за даними [5] та власними розрахунками

Структура доходів місцевих бюджетів без урахування міжбюджетних трансфертів представлена податковими надходженнями, неподатковими надходженнями, доходами від операцій із капіталом та надходженнями до цільових фондів. Бюджетним кодексом України за місцевими бюджетами закріплена частина податку на доходи фізичних осіб, податок на прибуток підприємств та фінансових установ комунальної власності, місцеві податки і збори, частина збору за спеціальне використання лісових ресурсів, збору за спеціальне використання води, плати за користування надрами, плата за землю, плата за використання інших природних ресурсів, інші податки і збори. За допомогою податків місцеві бюджети Причорноморського регіону формували в середньому третину дохідної частину (табл. 3) з такою варіацією за регіонами: Херсонська область – 27,1%, Миколаївська область – 34,8%, Одеська область – 38,6%.

Структура податкових надходжень місцевих бюджетів Причорноморського регіону в 2012–2014 рр. (табл. 3) свідчить про наявність лише одного бюджетотворюючого податку – податку на доходи фізичних осіб. Відомий сучасний дослідник фінансового потенціалу регіонального розвитку А.Є. Буряченко саме податок на доходи фізичних осіб називає «найважливішою стратегічною складовою бюджетного потенціалу місцевих органів влади» [7, с. 29].

Підтвердженням бюджетотворюючої ролі податку на доходи фізичних осіб для бюджетів Причорноморського регіону є як значення частки надходжень даного податку до доходів місцевих бюджетів (Одеська область – 28,1%, Миколаївська область – 26,2%, Херсонська область – 19,3%), так і позитивна динаміка надходжень до місцевих бюджетів (темп зростання по Одеській області – 113,7%, Миколаївській області – 115,1%, Херсонській області – 110,0%).

Другим джерелом податкових надходжень за впливом на формування дохідної частини місцевих бюджетів була плата за землю, тобто обов'язковий платіж у складі податку на майно, що справляється у формі земельного податку та орендної плати за земельні ділянки державної і комунальної власності [8]. Найвищий податковий потенціал плати за землю в 2012–2014 рр. був в Одеській області та становив 664,9-729,9 млн. грн., або 6,1% доходів місцевих бюджетів, для Миколаївської та Херсонської областей розміри надходжень від плати за землю у три рази менші від надходжень в Одеській області, що спричинене сукупністю економічних, соціальних та природних чинників. Частка плати за землю у наповненні дохідної частини місцевих бюджетів Миколаївської області становила в середньому 4,6% із тенденцією до зменшення, Херсонської області – 4,1% також із присутньою

Таблиця 3

Структура податкових надходжень місцевих бюджетів Причорноморського регіону в 2012–2014 рр., млн. грн.

Групи податкових надходжень	Одеська область			Миколаївська область			Херсонська область		
	2012	2013	2014	2012	2013	2014	2012	2013	2014
Податкові надходження, у тому числі:	4125,1	4443,4	4691,4	1858,7	2001,4	2140,2	1333,3	1401,3	1466,1
Податки на доходи, податки на прибуток, податки на збільшення ринкової вартості, у тому числі:	3060,3	3248,3	3404,4	1403,7	1510,2	1620,8	960,7	994,2	1054,7
податок та збір на доходи фізичних осіб	3040,6	3222,1	3386,6	1399,4	1503,5	1618,4	952,6	988,8	1051,3
податок на прибуток підприємств	19,7	26,2	17,9	4,3	6,7	2,4	8,1	5,4	3,4
Податки на власність, у тому числі:	17,8	16,9	10,4	7,7	7,2	3,7	6,5	4,6	3,5
податок із власників транспортних засобів та інших самохідних машин і механізмів	0,9	0,0	0,0	0,4	0	0	0,9	0,1	0,2
збір за першу реєстрацію транспортного засобу	16,8	16,9	10,4	7,3	7,1	3,7	5,5	4,4	3,3
Збори та плата за спеціальне використання природних ресурсів, у тому числі:	681,3	716,1	740,5	300,9	301,7	305,6	236,6	241	237,3
збір за спеціальне використання лісових ресурсів	0,7	0,9	10,0	0,1	0,1	0,2	0,4	1	0,8
збір за спеціальне використання води	6,3	6,3	6,2	27,3	26,1	31,2	16,9	20,2	17,4
плата за користування надрами	9,2	6,3	3,2	16,5	14,3	7,6	7,3	5,9	5,5
плата за землю	664,9	702,3	729,9	256,8	261	266,4	211,5	213,3	213,2
плата за використання інших природних ресурсів	0,2	0,3	0,2	0	0	0,1	0,4	0,6	0,4
Місцеві податки і збори, у тому числі:	347,6	443,2	510,2	129,2	166,6	192,9	111,8	145,3	159,7
збір на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки	0,0	1,0	2,4	0,0	0,4	0,7	0,0	0,3	0,7
збір за місця для паркування транспортних засобів	17,9	12,5	13,1	0,3	0,2	0,2	1,4	1,3	1,4
туристичний збір	3,4	3,8	2,7	0,6	0,6	0,5	0,9	0,9	0,8
збір за провадження деяких видів підприємницької діяльності	30,1	30,3	31,1	13,2	13,5	13,7	11,7	12,6	12,8
єдиний податок	296,1	395,5	460,9	115,0	151,9	177,9	97,8	130,2	144,0
місцеві податки і збори, нараховані до 01.01.2011 р.	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	0,0
Інші податки та збори	18,2	18,9	25,8	17,3	15,8	17,2	17,8	16,2	10,9
екологічний податок	9,9	10,7	17,8	11,6	10,1	11,5	10,4	9,1	4
фіксований сільськогосподарський податок	8,2	8,2	8,0	6	5,7	5,7	7,3	6,9	6,9

Джерело: побудовано автором за даними [5]

Таблиця 4

Видатки місцевих бюджетів Причорноморського регіону в 2012–2014 рр., млн. грн.

Групи видатків	Одеська область			Миколаївська область			Херсонська область		
	2012	2013	2014	2012	2013	2014	2012	2013	2014
Державне управління	366,3	374,8	412,0	185,5	196,5	207,9	191,3	197,2	208,3
Правоохоронна діяльність та забезпечення безпеки держави	4,8	5,3	5,7	3,5	3,6	4,1	1,3	1,4	2,1
Освіта	3 305,2	3 423,5	3 618,2	1 907,3	2 021,2	2 091,0	1 819,9	1 919,3	1 983,0
Охорона здоров'я	2 147,4	2 191,5	2 333,2	1 186,0	1 154,4	1 222,2	1 008,0	1 074,4	1 159,9
Соціальний захист та соціальне забезпечення	2 469,2	2 841,2	3 178,7	1 276,4	1 492,4	1 627,3	1 143,9	1 330,5	1 454,4
Житлово-комунальне господарство	646,8	265,4	814,4	209,7	168,4	292,0	184,5	83,9	248,2
Культура і мистецтво	406,2	431,5	445,4	211,8	221,4	230,0	196,3	205,2	215,0
Засоби масової інформації	17,9	16,5	18,2	2,5	2,5	2,4	1,8	1,8	1,6
Фізична культура і спорт	72,6	76,8	89,2	63,6	66,4	70,0	40,9	41,0	44,7
Будівництво	513,7	382,5	442,0	141,0	61,0	29,6	39,0	23,6	90,0
Сільське і лісове господарство, рибне господарство та мисливство	25,2	14,1	9,7	3,4	3,1	1,1	1,9	1,4	1,2
Транспорт, дорожнє господарство, зв'язок, телекомунікації та інформатика	251,8	307,4	394,0	75,7	80,2	94,1	78,9	65,9	83,1
Інші послуги, пов'язані з економічною діяльністю	57,6	94,1	117,7	28,7	32,4	18,3	25,7	23,9	37,3
Охорона навколишнього природного середовища та ядерна безпека	6,0	8,9	14,1	1,8	1,7	1,7	1,2	0,4	0,5
Запобігання та ліквідація надзвичайних ситуацій та наслідків стихійного лиха	3,6	3,3	3,7	4,6	4,2	11,9	0,7	0,4	1,1
Обслуговування боргу	30,9	26,7	16,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Цільові фонди	26,6	21,7	56,9	15,1	10,0	7,3	18,2	7,2	8,9
Видатки, не віднесені до основних груп	61,2	60,5	73,5	4,8	5,5	5,2	18,2	17,5	26,0
Разом видатків	10 413,0	10 545,8	12 042,6	5 321,2	5 524,9	5 916,2	4 771,9	4 995,1	5 565,2
Кошти, що передаються до державного бюджету України	131,3	117,6	103,3	53,5	40,9	60,7	0,7	1,0	3,2
Всього видатків	10 544,3	10 663,3	12 145,8	5 374,7	5 565,8	5 976,9	4 772,5	4 996,1	5 568,4

Джерело: побудовано автором за даними [5] та власними розрахунками

тенденцією до зменшення. Інші збори та плати за спеціальне використання природних ресурсів включали збір за спеціальне використання лісових ресурсів, збір за спеціальне використання води, плата за користування надрами, плата за використання інших природних ресурсів. Водночас важливого фіскального значення інші збори та плати за спеціальне використання природних ресурсів не мають.

Особливої уваги та аналізу вимагають місцеві податки та збори як інструмент забезпечення потреби у фінансових ресурсах на місцевому рівні. Ключові особливості місцевих податків для місцевих бюджетів Причорноморського регіону: 1) низьке фіскальне значення місцевих податків, їх частка у доходах коливалася на рівні 3%, тобто надходження від місцевих податків та зборів не покривають навіть частини видатків місцевих бюджетів (середнє значення частки в 2012–2014 рр. для Одеської області – 3,8%, Миколаївської – 2,8%, Херсонської – 2,7%); 2) зростання абсолютних та відносних показників із підвищенням темпом зростання в 2013 р. та уповільненням – у 2014 р. Надходження єдиного податку до бюджетів Одеської області у 2013 р. та 2014 р. збільшилися на 33,6% та 16,5% відповідно, Миколаївської області – 32,1% та 17,1%, Херсонської області – 33,1% та 10,6% відповідно. Стрімке збільшення надходжень місцевих податків у 2013 р. стало наслідком реформування збору на нерухоме майно, відмінного від земельної ділянки, та єдиного податку в частині розширення бази оподаткування та підвищення ставок відповідних податків і зборів.

Альтернативним джерелом податкових надходжень до місцевих бюджетів є неподаткові надходження та доходи від операцій із капіталом. При цьому роль неподаткових надходжень та доходів від операцій із капіталом за часткою у доходах місцевих бюджетів була незначною та не мала суттєвого впливу на формування фінансових ресурсів у Причорноморському регіоні. Неподаткові надходження за складом містили доходи від власності та підприємницької діяльності, адміністративні збори та платежі та доходи від некомерційної господарської діяльності (плата за надання адміністративних послуг, надходження від орендної плати за користування майном, державне мито), інші неподаткові надходження, власні надходження бюджетних установ. Остання складова частина – власні надходження бюджетних установ формували неподаткові надходження бюджетів окремих органів місцевого самоврядування Причорноморського регіону на 85%; водночас недоліком муніципального менеджменту було невикористання потенційних джерел формування доходів місцевих бюджетів. Частка неподаткових надходжень у 2012–2014 рр. для Одеської області коливалася в межах 5,8–6,7%, Миколаївської області – 4,3–7,1%

(із щорічним зменшенням відносного показника), Херсонської області – 5,3–6,0%.

Доходи від операцій із капіталом об'єднували надходження від продажу основного капіталу та надходження від продажу землі, нематеріальних активів. Фінансовий потенціал даної групи доходів місцевих бюджетів мінімальний та щороку зменшується, оскільки кількість об'єктів для продажу лімітована і зменшується. Дане положення підтверджується даними Міністерства фінансів України про виконання місцевих бюджетів досліджуваного регіону. Доходи від операцій із капіталом у дохідній частині бюджетів Одеської області у 2012 р. становили 133,1 млн. грн., у 2014 р. – 77,9 млн. грн., таким чином, темп зменшення – 41,5%. Місцеві бюджети Херсонської області в 2012 р. акумулювали 40,5 млн. грн., у 2014 р. – 24,2 млн. грн., темп зменшення – 40,2%. Несприятлива ситуація склалася в Миколаївській області, яка поєднувала найменші обсяги доходів від операцій із капіталом у регіоні та найшвидші темпи їх зменшення. Доходи від операцій із капіталом до місцевих бюджетів становили в 2012 р. 28,3 млн. грн., а в 2014 р. – 10,5 млн. грн., що на 62,9% менше рівня базового для дослідження року.

Видатки місцевих бюджетів Причорноморського регіону в 2012–2014 рр. відповідно до груп видатків за Тимчасовою класифікацією видатків та кредитування місцевих бюджетів [9] наведено в табл. 4, а структура видатків – на рис. 2.

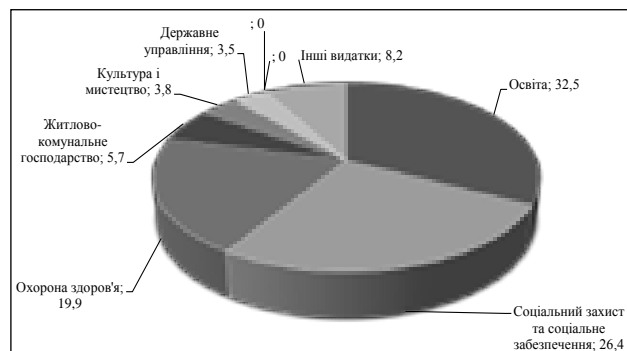

Рис. 2. Структура видатків місцевих бюджетів Причорноморського регіону в 2012–2014 рр., %

Джерело: побудовано автором за даними [5] та власними розрахунками

За даними про стан видаткової частини місцевих бюджетів Причорноморського регіону можна визначити три пріоритетних напрями фінансування: освіта; соціальний захист та соціальне забезпечення; охорона здоров'я, що повністю гармонізоване із задекларованою державною бюджетною та регіональною політикою. Бюджетним кодексом України розмежовані видатки між бюджетами різних рівнів (глава 14) та визначається склад видаткової частини місцевих бюджетів.

Для місцевих бюджетів Причорноморського регіону першочерговими були видатки на освіту,

які становили близько третини всіх видатків. З місцевих бюджетів фінансувалася дошкільна освіта, загальна середня освіта, професійно-технічна освіта, вища освіта, післядипломна освіта, позашкільна освіта та заходи із позашкільної роботи з дітьми тощо. Попри левову частку у видатках місцевих бюджетів освіта регіону вимагає більшого фінансування в частині покращення матеріальної бази. Видатки на соціальний захист та соціальне забезпечення становлять близько п'ятої частини видатків місцевих бюджетів регіону та передбачає виплати з бюджету на випадок непрацевдатності, виплати пенсіонерам, ветеранам війни та праці, сім'ям, дітям, молоді та іншим категоріям населення.

Для місцевих бюджетів Причорноморського регіону характерними є недостатнє фінансування економічної діяльності та відсутність інвестиційного складника у видатках місцевих бюджетів. Для підтвердження варто звернути увагу на розмір видатків на будівництво, сільське господарство, транспорт, дорожнє господарство та інші послуги, пов'язані з економічною діяльністю, який недостатній для сталого розвитку регіону.

Поряд з оцінкою динаміки та структури дохідної та видаткової частин місцевих бюджетів Причорноморського регіону проведемо визначення та оцінку показників бюджетної самостійності та стійкості (табл. 5). Значення показників бюджетної самостійності місцевих бюджетів Причорноморського регіону суперечили пороговим значенням та свідчать про невідповідність рекомендованого та фактичного стану. Значення коефіцієнта бюджетної самостійності в середньому за 2012–2014 рр. було у два рази менше від порогового (0,43 проти 0,80); частки трансфертів у загальній величині доходів – у три рази більше від порогового (58% проти 20%); коефіцієнта податкової спроможності – у півтора рази більше від порогового (2,8 проти 2).

Рівень бюджетної самостійності визначається співвідношенням доходів місцевих бюджетів без урахування міжбюджетних трансфертів до видатків. Критичний рівень бюджетної самостійності присутній у Херсонській області, власних доходів вистачало лише для фінансування третини видатків, у Миколаївській та Одеській області – майже для фінансування половини видатків. Коефіцієнт бюджетної самостійності набував середнього значення 0,41 та 0,47 відповідно.

Висновки з проведеного дослідження. Сучасний стан місцевих бюджетів Причорноморського регіону свідчить про наявні суперечності в бюджетному фінансуванні досліджуваного регіону та регіонального розвитку в Україні загалом. По-перше, доходи місцевих бюджетів акумулюються в обсязі, недостатньому для фінансування видатків. Основними причинами є закріплення за місцевими бюджетами лише частини податку на доходи фізичних осіб, інші податкові та неподаткові надходження, у тому числі місцеві податки не мають суттєвого фіскального значення. По-друге, видатки місцевих бюджетів спрямовувалися переважно на освіту, соціальний захист та соціальне забезпечення, охорону здоров'я, при цьому нівелювалася інвестиційний складник видаткової частини місцевих бюджетів. По-третє, місцеві бюджети Причорноморського регіону є дотаційними, що свідчить про їх фінансову несамостійність та нестабільність. Критичний рівень бюджетної самостійності присутній у Херсонській області, власних доходів вистачало лише для фінансування третини видатків, у Миколаївській та Одеській області – майже для фінансування половини видатків. Проведений аналіз свідчить про відсутність передумов для соціально-економічного розвитку Причорноморського регіону за бюджетною компонентою, та лише бюджетна децентралізація спроможна вирішити проблеми регіонального фінансового забезпечення.

Таблиця 5

Показники бюджетної самостійності та стійкості місцевих бюджетів Причорноморського регіону в 2012–2014 рр., млн. грн.

Показники	Порогове значення [1, с. 391]	Одеська область			Миколаївська область			Херсонська область		
		2012	2013	2014	2012	2013	2014	2012	2013	2014
Коефіцієнт бюджетної самостійності	> 0,80	0,47	0,49	0,46	0,42	0,41	0,40	0,35	0,34	0,33
Частка трансфертів у загальній величині доходів, %	≤ 20	54,78	52,63	54,97	58,53	59,39	60,54	66,00	66,66	67,38
Коефіцієнт стійкості бюджету	< 0,3	1,21	1,11	1,22	1,41	1,46	1,53	1,94	2,00	2,07
Коефіцієнт податкової самостійності	≥ 0,80	0,83	0,85	0,84	0,82	0,87	0,89	0,81	0,82	0,80
Коефіцієнт податкової спроможності	< 2	2,56	2,40	2,59	2,89	2,78	2,79	3,58	3,57	3,80

Джерело: побудовано автором за даними [5] та власними розрахунками

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Ставнича М.М. Бюджетна безпека регіону в контексті ефективного соціально-економічного розвитку / М.М. Ставнича // Збірник наукових праць Національного університету державної податкової служби України. – 2012. – № 1. – С. 386–394.
2. Клітинський Ю.С. Формування й оцінка бюджетного потенціалу регіону / Ю.С. Клітинський // Вісник Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля. – 2014. – № 1. – С. 49–53.
3. Західна О.Р. Механізми забезпечення стійкості фінансової системи регіону : автореф. дис. ... канд. екон. наук : спец. 08.00.08 / О.Р. Західна ; Ін-т регіон. дослідж. НАН України. – Львів, 2010. – 20 с.
4. Рябушка Л.Б. Аналітична оцінка фінансової спроможності місцевих бюджетів у забезпеченні соціально-економічного розвитку регіонів / Л.Б. Рябушка, В.В. Койло // Бізнес Інформ. – 2013. – № 11. – С. 148–155.
5. Статистичний збірник: «Бюджет України 2014»

[Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.minfin.gov.ua/news/view/statystychnyi-zbirnyk-ministerstva-finansivukrainy-budzheta-?category=bjudzheta>.

6. Бюджетний кодекс України від 08.07.2010 р. № 2456-VI (станом на 20.07.2016) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>.

7. Буряченко А.Є. Фінансовий потенціал регіонального розвитку : [монографія] / А.Є. Буряченко. – К. : КНЕУ, 2013. – 342 с.

8. Податковий кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI (станом на 20.07.2016) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.

9. Про бюджетну класифікацію : Наказ Міністерства фінансів України від 14.01.2011 № 11 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ac-rada.gov.ua/control/main/uk/publish/article/16737440;jsessionid=75FCD499D5BD028880A0074D9FD74086>.

ПАРАМЕТРИ ФІНАНСОВИХ ПОТОКІВ ЯК КЛЮЧОВІ ОРІЄНТИРИ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСАМИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

PARAMETERS OF FINANCIAL FLOWS AS A REFERENCE POINT OF FINANCIAL MANAGEMENT IN MODERN CONDITIONS

У статті досліджено сутність параметрів фінансових потоків, розкрито їх зміст та види. Доведено необхідність виокремлення в логістичних системах основних та додаткових параметрів. Запропоновано виділяти у складі кількісних параметрів форму, обсяг, швидкість, силу; у просторових – напрям, період, термін, траєкторію; в якісних – ліквідність, збалансованість, інтенсивність, достатність.

Ключові слова: фінанси, фінансові потоки, параметри, логістизація.

В статье исследована сущность параметров финансовых потоков, раскрыты их содержание и виды. Доказана необходимость выделения в логистических системах основных и дополнительных параметров. Предложено выделять в составе

количественных параметров форму, объем, скорость, силу; в пространственных – направление, период, срок, траекторию; в качественных – ликвидность, сбалансированность, интенсивность, достаточность.
Ключевые слова: финансы, финансовые потоки, параметры, логистизация.

The article was researched essentiality of financial flows parameters, disclosed their content and forms. Proved necessity of allocation general and additional parameters of financial flows in logistic systems. Offered to accentuate in quantitative parameters - shape, amount, speed, strength; spatial parameters – direction, period, term, trajectory; quality parameters – liquidity, balance, intense, prosperity.

Key words: finance, financial flows, parameters, logistization.

УДК 336.6

Бондаренко О.С.

к.е.н., доцент, старший науковий співробітник
Херсонський національний технічний університет

Постановка проблеми. Ефективне управління фінансами досягається шляхом раціонального формування та використання фінансових ресурсів. У сучасних умовах під час розробки дієвих механізмів управління динамічним станом фінансових ресурсів важливим є дотримання низки вимог до параметрів фінансових потоків. Особливо актуальним є забезпечення узгодженості параметрів фінансових потоків на підприємствах в умовах логістизації економіки шляхом обґрунтування їх сутності, видів, класифікації та встановлення взаємозв'язків між ними.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дієві методи та інструменти вирішення загальних

проблем фінансових ресурсів у ринкових умовах досліджено в працях Азаренкової Г.М., Барікіна С.Є., Білик М.Д., Білоусової О.С., Бланка І.О., Зайкова В.П., Ермошкіної О.В., Ланкової Ю.В., Мельникової К.В. та ін. Незважаючи на ґрунтовність досліджень науковців, залишаються невирішеними питання змісту параметрів фінансових потоків, їх видів, класифікації та взаємовпливу. Практично відсутні наукові розробки з управління фінансовими потоками в умовах логістизації економіки.

Постановка завдання. У зв'язку з цим метою статті є розкриття змісту, видів параметрів фінан-